

Streszczenie

Rozprawa doktorska nosząca tytuł „Personalistyczna koncepcja kultury w ujęciu o. Jacka Woronieckiego” stanowi próbę odpowiedzi na pytanie o pewien zwornik i swego rodzaju *leitmotiv* jego twórczości naukowej. We wstępie zwrócono uwagę na fakt, że choć postać i dzieło polskiego dominikanina wydają się być znane i doceniane - uznawany jest za wybitnego etyka - moralistę, filozofa – tomistę - to pełniejszy obraz, z uwagi na bogactwo i rozległość jego zainteresowań, zapewnić może dopiero szersza, kulturowa perspektywa. Chroni ona bowiem przed pewnym redukcjonizmem w ocenie jego dorobku, jakim byłoby sprowadzaniem go do jednego, czy nawet kilku wymiarów, jak ma to miejsce w dotychczasowej literaturze przedmiotu. Perspektywa kulturowa pozwala na uchwycenie właściwej, jak się wydaje, osnowy jego twórczości i stanowi zarazem *novum* w podejściu do dorobku naukowego polskiego humanisty.

Dysertacja podzielona została na trzy części. W celu uwyraźnienia podjętej problematyki tytuły poszczególnych części przybrały formę trzech alternatyw mających kolejno wskazać właściwą koncepcję podmiotu, przedmiotu i celu takiej kultury.

W części pierwszej, noszącej tytuł: „Socjologizm czy personalizm? Spór o podmiot kultury”, przyczynkiem do naszych rozważań stał się sposób rozumienia kultury obecny w wydawnictwach słownikowych i encyklopedycznych, zarówno polskich jak i obcojęzycznych. Analiza zebranego materiału pozwoliła na wskazanie socjologicznej proveniencji zaprezentowanych ujęć kultury, które uzupełniliśmy prezentując ich filozoficzne podłoże w postaci pozytywizmu. W aspekcie podmiotowym stanowisko pozytywistyczne naznaczone jest apersonalizmem. To zredukowane podejście nie zapewnia obiektywnego ujęcia problemu, domaga się przeto odwołania do uniwersalnych rozwiązań. Te zapewnia kultura w swym klasycznym modelu sięgająca swymi początkami starożytnej Grecji i Rzymu. Dorobek ten przejęty przez chrześcijaństwo i ubogacony o kategorię osoby i transcendentnego celu ludzkiego życia stanowi adekwatną odpowiedź na potrzeby spotencjalizowanej natury człowieka.

W tym klasyczny, uniwersalnym kluczu kulturowym mieści się koncepcja kultury o. J. Woronieckiego. Przyjmując osobę ludzką jako podmiot kultury warunkiem dorzecznego dyskursu personalistycznego czyni on uznanie substancjalnej jedności cielesno-duchowej człowieka. Wskazuje dalej na potencjalność ludzkiej natury jako istotny czynnik wywołującym „potrzebę” kulturowej uprawy. Aktualizacja zastanej w ludzkiej naturze potencjalności wymaga integralnego podejścia do osobowości jako osobowego uposażenia – uwzględnienia właściwej, wyznaczonej ontycznie hierarchii jej elementów oraz ich wzajemnej współpracy. W procesie

tym swą rolę odgrywa socjologia filozoficzna wykazująca poprzez analizę natury ludzkiej konieczność życia społecznego. Wskazanie społeczności naczelnych jako właściwego środowiska kulturowego kończy rozważania na pierwszym etapie pracy.

Tematykę kolejnej części naszej dysertacji zatytułowanej: „Partykularyzm czy uniwersalizm? Spór o integralną wizję kultury” stanowi problematyka przedmiotu kultury. Z uwagi na to dokonano rekonstrukcji obecnych w myśli o. Woronieckiego klasycznie pojętych obszarów osobowej działalności człowieka, jakie stanowią nauka, moralność, sztuka i wieńcząca kulturę religia. Wskazano na cel jako czynnik dynamizujący proces kultury. W związku z usytuowaniem celu ostatecznego osoby ludzkiej w porządku nadprzyrodzonym podkreślona została kulturowa rola łaski.

W koncepcji o. Woronieckiego nadanie sprawności do czynu biegnie drogą naturalnych, osobowych inklinacji i nastawione jest na usprawnienie wszystkich władz ludzkiej duszy: rozumu, woli i zmysłowych władz pożądawczych. Doskonalenie opiera się na klasycznej aretologii, obejmującej cnoty kardynalne oraz cnoty teologiczne, przy założeniu współpracy obu tych porządków. Analiza przedmiotowego materiału pozwoliła na wskazanie swego rodzaju osi, wokół której ześrodkowana została wizji kultury osobowej o. J. Woronieckiego oraz jej idei przewodnich. Tę pierwszą stanowi prymat ludzkiej osoby w stosunku do społeczności, potencjalność jej natury nastawiona na wszechstronny rozwój oraz perspektywa celu ostatecznego. Zachowanie tego, co fundamentalne w kulturze osobowej wymaga z kolei perspektywy realizmu poznawczego, racjonalizmu, obiektywizmu, wyeksponowania jej jednoczącego charakteru oraz właściwie pojętego socjologizmu, i w końcu integralnego ujęcia problemu prowadzącego ostatecznie do uniwersalizmu.

Część trzecia, kończąca nasze rozważania, zatytułowana „Indywidualizm czy osobistość? Spór o właściwy cel kultury” koncentruje się wokół problemu stanowiącego punkt dojścia kultury osobowej. Na wstępie podejmujemy zagadnienie charakteru, który zdaniem Woronieckiego jest wyrazem jednolitości postępowania i podstawą doskonałości moralnej człowieka. Konstatacji tej towarzyszy rys historyczny obrazujący proces formowania się pojęcia charakteru. Problematyka ta znajduje swe zwieńczenie w osobistości jako kategorii etyczno-kulturowej stanowiącej wyraz doskonałości osobowej w wymiarze praktycznym. Wypracowana przez o. Woronieckiego kategoria osobistości posiada walor porządkujący cały wymiar kultury. Wskazuje mianowicie w sposób wyraźny na cel kultury, który ma osiągnąć jej podmiot – osoba, doskonaląc swą osobowość jako przedmiot kulturowej uprawy. Jest to o tyle istotne, że udoskonalona na poziomie praktycznym, zindywidualizowana osoba zdaje się umykać w ujęciu filozoficznym.

Na podstawie dokonanej analizy podjęto następnie próbę syntezy kultury personalistycznej autorstwa o. Woronieckiego, wskazując na jej kluczowe aspekty. W ten sposób uwidocznił się raz jeszcze jej integralny charakter. Problematykę tę poprzedziła prezentacja głównych nurtów personalizmu. Na zakończenie wywodu poruszone zostały problemy misyjności tego modelu kultury oraz możliwości aplikacji rozwiązań proponowanych przez o. Jacka Woronieckiego na gruncie współczesnej ekologii.

W konkluzji zwrócono uwagę na konieczność podjęcia dalszych prac dotyczących spuścizny naukowej polskiego humanisty oraz wskazano potencjalne obszary badawcze. Jeden z nich dotyczy prac wydanych, z których znaczna część ma charakter publicystyczny. Wskazane jak się wydaje byłoby ich opracowanie, pogłębienie czy też mocniejsze wyakcentowanie poruszonych zagadnień. Kolejnym będzie eksploracja bogatych archiwaliów, odtworzenie i wydanie licznych pozycji pozostawionych w formie rękopisów i maszynopisów.

Summary

The doctoral dissertation entitled "The personalistic concept of culture in the approach of Father Jacek Woroniecki" is an attempt to answer the question about a certain keystone and a kind of leitmotiv of his scientific work. In the introduction, attention was drawn to the fact that although the figure and work of the Polish Dominican seem to be known and appreciated - he is considered an outstanding ethicist - moralist, philosopher - Thomist - a more complete picture, due to the richness and breadth of his interests, can only be provided by a broader , cultural perspective. It protects against a certain reductionism in the assessment of his achievements, which would involve reducing it to one or even several dimensions, as is the case in the existing literature on the subject. The cultural perspective allows us to capture what seems to be the proper basis of his work and is also a novelty in the approach to the scientific achievements of the Polish humanist.

The dissertation was divided into three parts. In order to highlight the issues discussed, the titles of individual parts took the form of three alternatives, intended to indicate the appropriate concept of the subject, object and goal of such a culture.

In the first part, titled: "Sociologism or personalism? The dispute over the subject of culture", the way of understanding culture present in dictionary and encyclopedia publications, both Polish and foreign, became a contribution to our considerations. The analysis of the collected material allowed us to identify the sociological provenance of the presented approaches

to culture, which we supplemented by presenting their philosophical basis in the form of positivism. In the subjective aspect, the positivist position is marked by apersonalism. This reduced approach does not provide an objective approach to the problem and therefore calls for universal solutions. These are provided by culture in its classical model, dating back to ancient Greece and Rome. This legacy, taken over by Christianity and enriched with the category of the person and the transcendent goal of human life, is an adequate response to the needs of the potentialized nature of man.

Father J. Woroniecki's concept of culture is included in this classic, universal cultural key. By accepting the human person as a cultural subject, he makes the recognition of the substantial body-spiritual unity of man a condition for a rational personalistic discourse. He further points to the potentiality of human nature as an important factor causing the "need" for cultural cultivation. The actualization of the potential found in human nature requires an integral approach to personality as a personal endowment - taking into account the appropriate, ontologically determined hierarchy of its elements and their mutual cooperation. Philosophical sociology plays a role in this process, demonstrating the necessity of social life through the analysis of human nature. Indicating the primate community as the appropriate cultural environment concludes the considerations at the first stage of the work.

The topic of the next part of our dissertation entitled: "Particularism or universalism? The dispute over an integral vision of culture" is the issue of the subject of culture. For this reason, the classically understood areas of human activity present in Father Woroniecki's thought were reconstructed, which are science, morality, art and religion, which crowns culture. The goal was indicated as a factor dynamizing the cultural proces. Due to the location of the ultimate goal of the human person in the supernatural order, the cultural role of grace was emphasized.

In Father Woroniecki's concept, imparting the ability to act runs along the path of natural, personal inclinations and is aimed at improving all the powers of the human soul: reason, will and sensual appetitive powers. Perfection is based on classical aretology, including cardinal virtues and theological virtues, assuming the cooperation of both orders. The analysis of the material in question allowed us to identify a kind of axis around which Father J. Woroniecki's vision of personal culture and its guiding ideas were centered. The former is the primacy of the human person in relation to society, the potentiality of his nature aimed at comprehensive development and the perspective of the ultimate goal. Preserving what is fundamental in personal culture requires the perspective of cognitive realism, rationalism, objectivity, exposing its unifying character and properly understood sociology, an integral approach to the problem ultimately leading to universalism.

The third part, concluding our considerations, entitled "Individuality or personality? The dispute over the proper purpose of culture" focuses on the problem that constitutes the point of arrival of personal culture. First, we address the issue of character, which, according to Woroniecki, is an expression of uniformity of behavior and the basis of human moral perfection. This statement is accompanied by a historical outline illustrating the process of forming the concept of character. These issues culminate in personality as an ethical and cultural category, which is an expression of personal perfection in a practical dimension. The category of personality developed by Father Woroniecki has the value of organizing the entire dimension of culture. Namely, it clearly indicates the goal of culture, which is to be achieved by its subject - a person, by perfecting their personhood as an object of cultural cultivation. This is important because the individualized person, perfected on a practical level, seems to be lost in philosophical terms.

Based on the analysis, an attempt was made to synthesize the personalistic culture by Father Woroniecki, pointing to its key aspects. In this way, its integral character became visible once again. This issue is preceded by a presentation of the main trends in personalism. At the end of the dissertation, the problem of the missionary nature of this model of culture and the possibility of applying the solutions proposed by Father Jacek Woroniecki in the field of contemporary ecology are raised. The conclusion draws attention to the need to undertake further work on the scientific legacy of the Polish humanist and indicates potential research areas. One of them concerns published works, many of which are journalistic in nature. It would seem advisable to elaborate them, deepen them or give greater emphasis to the issues raised. The next step will be the exploration of rich archives and the restoration and publication of numerous items left in the form of manuscripts and typescripts.